

НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ НОВІТНЬОГО ПЕРІОДУ

У статті аналізується становище української національної меншини в Румунії та румунської національної меншини в Україні та його вплив на українсько-румунські міждержавні відносини.

Ключові слова: національна меншина, націоналізм, міждержавні відносини, політика Румунії і України.

Проблема місця і значення національного питання в українсько-румунських відносинах новітнього періоду поки що не була предметом ретельних досліджень ні у вітчизняній, ні у зарубіжній історичній науці. Таке дослідження має не лише наукове, але й практичне значення. Воно дає можливість на науковій основі вирішувати проблемні питання двосторонніх українсько-румунських відносин, зокрема, щодо забезпечення прав української меншини в Румунії та румунської – в Україні. Їх вирішення ускладнюється територіальними претензіями до України, які сповідують деякі румунські політичні сили та, як наслідок, значною політизацією питання нацменшин в Румунії. Румунська сторона з початку 90-х років ХХ століття почала вимагати від України засудити “Пакт Ріббентропа – Молотова” і його наслідки (зокрема, в румунській історіографії пануючою є думка про те, що Північна Буковина та Бессарабія увійшли до складу колишнього СРСР, а нині – України, внаслідок згаданого Пакту) та визнати його недійсним. Одночасно Румунія оголосила таким, що втратив чинність радянсько-румунський Договір про режим державного кордону від 1961 року (правонаступником якого стала Україна), відмовлялася укладати новий українсько-румунський договір про державний кордон (він був підписаний після тривалих і складних переговорів лише у 2003 році), а ряд впливових політиків та громадських діячів вимагали від тодішнього румунського уряду вжити заходів, щоб повернути Румунії ті території, які ввійшли до складу Радянського Союзу у 1940 році. Такі претензії заважали утвердженню в румунсько-українських відносинах загально визнаних принципів міжнародного права стосовно непорушності кордонів і негативно впливали як на загальну атмосферу у відносинах між двома країнами, так і на вирішення існуючих у них проблемних питань, в т.ч. щодо національних меншин. У кінці 1995 року румунсько-українські відносини загострилися ще й у зв’язку із заявами, які зробив міністр закордонних справ Румунії. В них ставилася під сумнів приналежність Україні острова Зміїний. Окрім того, румуни активізували свою діяльність в середовищі жителів румунської національності, що проживали на території України.

Влітку 1995 року в Румунії було проведено перший світовий “з’їзд біженців” з так званих “окупованих румунських територій”.

Формально офіційні органи влади Румунії не брали участі у підготовці з’їзду. Лідер юніоністського руху за створення Великої Румунії Мірча Друк зазначав, що праві сили не мають претензій щодо того, що “президентський інститут, уряд та парламент не підключилися до організації з’їзду”, і це не дозволить нікому стверджувати, що Румунія “втручається у внутрішні справи інших держав”¹. Водночас, представники різних правих сил Румунії звинувачували офіційні органи влади в тому, що вони мало що роблять “для приєднання” до “батьківщини-матері Румунії” таких “дорогих румунських земель” як Бессарабія, Північна Буковина та Герцаївський край².

З нагоди 55-ї річниці так званої “окупації” Бессарабії та Буковини Союз ветеранів війни

Румунії прийняв меморандум, у якому закликав президента, уряд та парламент розпочати “об’єднання країни шляхом створення “Великої Румунії”, адже, як зазначалося в румунських засобах масової інформації, захоплення території Румунії сталося завдяки таємному “Пакту Ріббентропа – Молотова”³

Значний розвиток румунського націоналізму та його вплив на зовнішню політику Румунії почав турбувати Західну Європу. Зокрема, Голова Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) Мігель А.Маркінез на прес-конференції в Страсбурзі заявив про те, що румуни приїдуть до Кишинєва і на Буковину, щоб дестабілізувати там політичне становище⁴.

Офіційний Бухарест намагався всіляко відмежуватися від звинувачень у територіальних претензіях. Зокрема, заступник міністра оборони Румунії Іоан М.Пашку в інтерв’ю газеті “Curierul National” зазначив, що Румунія бажає включити в базовий політичний договір з Україною засудження “Пакту Ріббентропа-Молотова”, маючи на меті лише “морально-історичну репарацію”, і не збирається перетворювати це на вимогу так званих “територіальних прав”. “Якщо ми не будемо поважати Гельсінську угоду щодо східного кордону, – зазначив він, – то як ми зможемо вимагати поваги угоди щодо західного кордону”⁵.

Восени 1995 року постало питання про прийняття України до ПАРЄ. Праві сили Румунії вирішили скористатися цією нагодою з тим, щоб натиснути на Україну і змусити її включити до проекту базового політичного договору тезу про визнання “Пакту Ріббентропа – Молотова” недійсним. Сенатор від Націонал-селянської християнсько-демократичної партії Румунії (НСХДПР) В.Габрієлесєку закликав “дати Україні строк для роздумів” з тим, щоб вона погодилася на анулювання скандального пакту⁶. Окрім того, вступ України до РЄ пропонувалося відкласти через румунсько-український територіальний спір⁷. Голова НСХДПР К.Копосу зазначив, що Румунія не може “відмовлятися також від територіальних претензій стосовно Герцаївського краю, Хотина, острова Зміїного, Ізмаїла, Білгород-Дністровського”⁸. Керівник Департаменту з питань роботи із закордонними румунами, представниця націоналістичної партії “Велика Румунія” Міцура Аргезі звернула увагу на те, що Румунія буде надавати велику увагу роботі з румунами, які живуть в Бессарабії та на Буковині.

У той же час українська сторона недостатньо активно ставила перед румунською стороною питання про дотримання прав української меншини в Румунії. До того ж українська національна меншина, залюблена у 80-і роки диктаторською владою Н.Чаушєску, яка проводила політику денационалізації та румунізації українців, залишалася досить пасивною. Громадська організація “Союз українців Румунії” постійно проявляла лояльність до владних структур, не ставила перед ними питання про забезпечення культурно-освітніх та соціальних проблем румунських українців.

Разом з тим у деяких румунських засобах масової інформації час від часу з’являлися повідомлення про те, що румунський уряд підготував проект договору з Україною в якому передбачено визнання Румунією сучасних кордонів з Україною⁹. Слід вважати, що попадання такої інформації в пресу було результатом тиску на Румунію з боку країн-членів НАТО та ЄС. Зокрема, голова Північноатлантичної асамблеї К.Войт заявляв, що НАТО не візьме на себе вирішення проблем, які Румунія має із сусідніми країнами.

Восени 1996 року на парламентських виборах в Румунії перемогла Демократична конвенція Румунії, а президентом країни був обраний її представник Еміл Константєнеску. Прихід до влади у цій країні демократичних сил створив серйозні очікування в румунському суспільстві стосовно можливості запрошення Румунії до членства в Північноатлантичному альянсі під час саміту НАТО в Мадриді 1997 року. Румунське керівництво вважало, що прогрес у відносинах з Угорщиною може покращити шанси Румунії на позитивне рішення щодо її вступу до НАТО та набуття нею членства у Європейському Союзі. У свою чергу Угорщина, яка також сподівалася на позитивне рішення Альянсу стосовно її прийняття до НАТО, також прагнула покращити відносини з Румунією. Окрім того, на Румунію і Угорщину здійснювали значний політичний тиск країни Заходу. Саме під таким тиском президент Угорщини А.Гьонц у травні 1996 року заявив, що його країна хоче вступити як до НАТО, так і Європейського Союзу разом із Румунією та Болгарією¹⁰.

Країни Заходу уважно стежили на процесом примирення Румунії та Угорщини. Представник Парламентської Ради Європейського Союзу посол Гьосєп де Мішель ді Слонжелло від-

верто заявив, що країни Європейського Союзу уважно спостерігають за процесом примирення між Румунією та Угорщиною і рекомендував їм “якнайшвидше укласти базовий договір між обома країнами”¹¹. Саме тому навесні 1997 року відбулися візити прем’єр-міністра Румунії В.Чорбя до Угорщини, а президента Угорщини А. Гьонца – до Румунії. Відбувся обмін візитами міністрів оборони, міністрів закордонних справ та депутатів парламентів. На зустрічах обговорювалися умови базового політичного Договору між обома країнами, активізація торгівельно-економічного співробітництва, відновлення діяльності генеральних консулів тощо.

Відповідний тиск на Румунію і Угорщину досить активно чинили США. У вересні 1996 року Конгрес США прийняв резолюцію, в якій містилася пропозиція, щоб Румунія і Угорщина були прийняті до НАТО одночасно. Військові експерти НАТО заявляли, що Угорщина вже підготувалася до набуття членства в НАТО, а румунська армія з практичної точки зору також готова вступити до Альянсу¹².

У липні 1996 року між Румунією і Угорщиною було підписано базовий політичний Договір, а у жовтні того ж року його було ратифіковано. Це сприяло зменшенню гостроти проблем, які існували в румунсько-угорських відносинах і стосувалися, насамперед, забезпечення прав угорської меншини в Румунії. Зокрема, у вересні 1997 року між Румунією та Угорщиною було досягнуто домовленостей, згідно з якими румуни і угорці, які проживали у прикордонних районах набували право працювати у сусідній країні, маючи лише трудову книжку.

Якщо з Угорщиною, яка була партнером Румунії у європейській та євроатлантичній інтеграції було укладено базовий Договір, то з Україною наприкінці 1995 року будь-які переговори щодо такого договору було призупинено. Румунська сторона пояснювала це тим, що зазначений переговорний стан з Україною є доказом “відповідальності” двох сторін, “оскільки кожна сторона намагається зрозуміти позицію іншої сторони”¹³. Однак фактично ця пауза була викликана початком виборчої кампанії в Румунії та відсутністю будь-яких перспектив для досягнення компромісу у принципових для обох країн питаннях. Одночасно в румунських засобах масової інформації велася пропагандистська кампанія про нібито утиски румунської меншини в Україні. Зокрема, зверталася увага на негативні явища, які нібито склалися в Одеській області з розвитком освіти румунською мовою.

Прихід до влади в Румунії Демократичної конвенції та обрання президентом цієї країни Е.Константінеску призвело до певної корекції зовнішньополітичної стратегії і тактики Румунії. Розуміючи безперспективність і шкідливість висунення територіальних претензій по відношенню до України для інтеграції Румунії в європейські та євроатлантичні структури, офіційний Бухарест переніс акцент на тематику захисту прав румунської меншини в Україні. На порядок денний було висунуто гасло – “Всі румуни об’єднуються в єдиній Європі”. Розуміючи, що вступ до Північноатлантичного Альянсу країн, які мають складні відносини із сусідами є напевно чи можливим, новий Міністр закордонних справ Румунії А.Северин, виступаючи на засіданні комісії з питань зовнішньої політики Сенату зазначив, що Румунії необхідно припинити суперечливі заяви політиків стосовно Договору з Україною. Він наголосив на тому, що укладення Договору з Україною не є обов’язковою умовою вступу Румунії до НАТО. “Договір з Україною не є сертифікатом для НАТО, – зазначив А.Северин, – але нам необхідно мати на нашому кордоні, між Румунією і Російською Федерацією, міцну, стабільну та дружню державу. Ми зацікавлені в територіальній цілісності України, в повазі міжнародного права та прав людини”¹⁴.

Не всі політичні сили Румунії схвалили позицію міністра закордонних справ А.Северина стосовно України. Зокрема, Партія національної єдності Румунії піддала її різкій критиці і звернула увагу на те, що Румунія не може бути зацікавлена в існуванні “міцної України” з “румунськими територіями”¹⁵.

Засоби масової інформації Румунії піддавали критиці позицію румунського президента Е.Константінеску, який заявив про готовність Румунії підписати базовий Договір з Україною. “Ми не можемо дозволити собі підписати Договір з Україною, – писала офіційна “Ромінія лібере”, – адже вона не хоче нічого чути про “Пакт Молотова – Ріббентропа”, завдяки якому загарбані наші території”¹⁶

Разом з тим в провладних румунських засобах масової інформації почали з’являтися заклики про “необхідні історичні жертви” з огляду на те, що Румунія прагне вступити до Північ-

ноатлантичного Альянсу. Саме тому президент Е.Константинеску заявив, що “Румунія не має територіальних претензій до своїх сусідів”, і не має “намірів звертатись до історії”¹⁷. Колишній міністр закордонних справ Румунії, депутат від Партії соціальної демократії Н.Векерою зазначав, що “Румунія ніколи не вступить до НАТО, якщо вона буде мати територіальні претензії до своїх сусідів”¹⁸.

Усе зазначене сприяло тому, що активні та послідовні зусилля України з метою укладення з Румунією Договору про відносини добросусідства та співробітництва дали результат – в червні 1997 року цей документ було підписано. Напередодні саміту НАТО в Мадриді у липні 1997 року Румунія прагнула продемонструвати країнам Заходу, що у неї немає проблем з сусідніми країнами. Водночас румунське керівництво прагнуло перенести проблему “спірних територіальних аспектів” на проблематику захисту прав румунської національної меншини в Україні.

Укладення Договору про добросусідство між Україною та Румунією у цілому стало одним із визначальних чинників зниження рівня напруженості та сприятливо вплинуло на нормалізацію українсько-румунських відносин.

Хоча між Румунією і Україною не були вирішені спори стосовно розмежування континентального шельфу, проте обидві країни дійшли згоди, що якщо протягом двох наступних років не буде досягнуто угоди про делімітацію континентального шельфу, то проблема належності острова Зміїний має бути вирішена в Міжнародному Суді¹⁹. Загалом, відносини Румунії з Україною хоча і покращились, але залишалися досить складними.

Сенатор від партії “Велика Румунія” В.Преда піддав критиці політичний Договір між Румунією і Україною, заявивши, що ним було знищено “права румунів навчатись в школах рідною мовою”²⁰. Окрім того, румунські засоби масової інформації підбурювали своїх громадян виставляти претензії до України щодо права власності на землю. Зокрема повідомлялось, що нібито більше восьми тисяч румунських сімей з повіту Сучава “мають свої землі на Україні”. Вони їх нібито втратили під час “проведення кордону між Румунією та СРСР”²¹.

Коли у вересні 1997 року Рада Європи заявила про заповнення Анкети звинувачень на адресу Києва, то Румунія активно підтримала цей захід. Україну звинувачували в тому, що вона, взявши зобов’язання скасувати смертну кару, протягом першого півріччя 1997 року виконала вирок 13 особам²².

Не зважаючи на інтенсивні контакти Румунії із країнами Заходу, їй не вдалося на саміті НАТО в Мадриді, який відбувся в кінці липня 1997 року, отримати запрошення на вступ до НАТО. На зазначеному саміті НАТО до альянсу ввійшли Польща, Чехія та Угорщина. Цим країнам було дозволено брати участь у зустрічах НАТО, на засіданнях різних експертів, послів і міністрів, але не було дозволено брати участь у засіданнях Загальної ради НАТО з Російською Федерацією і Україною та на тих зустрічах, на яких будуть обговорюватись ядерні проблеми²³. Що стосується Румунії, то її було названо першочерговим кандидатом до “другої хвилі” розширення.

Після цього загальний інтерес Румунії до України суттєво знизився. Цьому сприяла і складна внутрішньополітична ситуація в цій країні, де протягом наступних трьох років урядові кризи мали місце ледь не щороку. Щодо відносин з Україною в 1998 році румунська сторона виходила з програмних положень уряду В.Чорбья та уряду Р.Васіле, в яких йшлося про створення механізму втілення в життя положень міждержавного Договору, використання “потенціалу євро регіонів “Верхній Прут” і “Нижній Дунай”.

Позитивним у відносинах між Румунією і Україною було підтримання постійного діалогу на найвищому рівні, що давало можливість обговорювати актуальні проблеми як міждержавних відносин, так і міжнародного життя в цілому. При імплементації міждержавного Договору румунська сторона проявляла досить велику пасивність. Зокрема, було проведено лише одне засідання румуно-української урядової Комісії з питань національних меншин. Але, наприклад, провести засідання міжурядової Консультативної ради з питань торгівельно-економічного співробітництва, так і не вдалося. Більше того, в румунських засобах масової інформації протягом 1998 – 1999 років було проведено ряд кампаній, які спотворювали внутрішню і зовнішню політику України, мусували тезу про утиски румунської меншини в Україні і т.д. Зокрема, повідомлялося, що в Одеській області було “заборонено навчання в школах румунською

мовою” тощо. У той же час румунські засоби масової інформації не звертали уваги на той факт, що румунська сторона не надавала українській меншині можливостей відновлювати та зберігати національну самобутність. Відкритий у 1997 році єдиний в Румунії ліцей в м. Сігету-Мармаціей, в якому ряд предметів викладався українською мовою, стикався із значними труднощами.

Водночас, румунська сторона прагнула досягти односторонніх переваг, зокрема, у забезпеченні прав румунської меншини в Україні. Офіційний Бухарест почав добивалися відкриття в Чернівцях так званого багатокультурного (фактично – румунського) університету, відкриття в цьому місті генерального консульства Румунії, збільшення чисельності румуномовних середніх навчальних закладів тощо. Коли ж українська сторона порушувала питання про забезпечення освітніх та культурних прав української меншини в Румунії, то румунська сторона відмовлялася дотримуватись принципу паритетності та взаємності, посилаючись на відсутність бажання вивчати рідну мову в самих українців – громадян Румунії.

Разом з тим, Е.Константинеску, відвідуючи місця компактного проживання румунів в Чернівецькій області у 1999 році, досить позитивно оцінював їх становище. Тобто, на політичному рівні спостерігався прогрес в румуно-українських відносинах, але його не було на рівні виконаному. Таку ситуацію можна пояснити тим, що президент Румунії наділений незначними владними повноваженнями і не може належним чином контролювати втілення в життя досягнень на міжнародній арені домовленості.

Прагнучи стати лідером в регіоні Південно-Східної Європи, Румунія не ставила за мету надання пріоритету у відносинах з Україною. Більше того, у засобах масової інформації Румунії піднімалися питання про “окуповані” румунські території, ставилися під сумнів умови україно-румунського Договору в частині, що стосувалася забезпечення прав румунської меншини в Україні тощо. Румунія також піддавала критиці Україну в Парламентській Асамблеї Ради Європи за нібито порушення прав румунської меншини в Україні. Владні структури Румунії прагнули законодавчо створити і закріпити існування представницького органу – “Вищу національну представницьку раду румунів”, що проживають за кордоном. Румунська сторона прагнула перетворити проблему захисту прав румунської національної меншини в одну із головних національних ідей.

У той же час румунська сторона в законодавчому порядку намагалася “розмити” українську національну меншину в Румунії, штучно зменшити її чисельність, принизити рівень її потреб. Було внесено зміни в закон про вибори, які дали можливість брати участь у них щойно зареєстрованим організаціям русинів та гуцулів, що дозволило поділити українську національну меншину за субетнічними ознаками. Окрім того, румунська сторона почала широко практикувати надання румунського громадянства громадянам України за спрощеною процедурою. Спрощена процедура поширюється на колишніх громадян Румунії та їхніх нащадків, які не з своєї вини втратили румунське громадянство. Під таке формулювання підпадають громадяни України, чії батьки проживали в Чернівецькій та Одеській областях в 1918 – 1940 роках, коли останні перебували у складі Румунії. Політика Бухареста щодо надання громадянства жителям згаданих областей України може мати непередбачувані наслідки.

Відносини Румунії з Україною у 2001 році розвивалися в напрямку інтенсифікації діалогу. Протягом року сталися дві зустрічі президентів Румунії і України, три зустрічі міністрів закордонних справ. Проте якогось значного просування у вирішенні румуно-українських проблем не сталося. Це, зокрема, стосується невдач щодо завершення переговорів про укладення Договору про режим державного кордону та Угоди про делімітацію континентального шельфу і виключних економічних зон в Чорному морі та іншого. Румунська сторона виявилася не готовою до перегляду власних концептуальних підходів у відносинах з Україною.

Як уже зазначалося, проблема захисту прав румунської меншини за кордоном трансформувалася в румунську національну ідею. Панрумунські ідеї знайшли своє відображення навіть в Стратегії національної безпеки Румунії. Зокрема, в ній зазначалося, що Румунія “підтримуватиме румунські громади за кордоном з метою збереження їхньої національної, культурної та духовної ідентичності, визначатиме потенціал їхньої підтримки для досягнення цілей румунської дипломатії”, а також “постійно піклуватиметься покращенням юридичного статусу та умов існування румунських меншин в інших країнах згідно з вимогами міжнародних

норм щодо прав осіб, які належать до національних меншин, та взятих на себе зобов'язань по двосторонніх домовленостях і договорах²⁴.

Практичну роботу стосовно досягнення зазначеної мети мав проводити спеціально створений Міжміністерський комітет для підтримки закордонних румунів. До складу комітету ввійшли керівники міністерств громадських інформацій, державної адміністрації, закордонних справ, виховання і досліджень, культури і культів, фінансів, державного телебачення і радіо та деякі інші. Зазначений комітет, очолюваний прем'єр-міністром, координував роботу з румунами за кордоном всіх центральних та місцевих органів влади, розробив довгострокову програму відносин на десять років та контролював її реалізацію. Було розроблено понад шістдесят проектів підтримки румунських громад за кордоном. Вони стосувалися захисту румунської мови, розвитку шкільної освіти, порятунку і збереження румунської культурної спадщини та підтримки румунської православної церкви за кордоном. Має бути створена і консультативна Рада закордонних румунів, що діятиме при Міжміністерському комітеті, яка повинна виявляти проблеми, з якими стикається румунська національна меншина за кордоном та вимагати від урядовців їх вирішення.

Одним з перших заходів була зустріч міністра громадських інформацій у жовтні 2001 року з представниками культурологічних румунських громадських організацій із Чернівецької області, на якій обговорювалося питання об'єднання всіх громадських організацій в єдину організаційну структуру, яка б представляла інтереси румунів області, координувала зусилля "для досягнення загальної цілі", узгоджувала спільні проекти, які потребують підтримки та фінансування з боку Румунії та делегувала б свого представника до зазначеної вище консультативної Ради.

Формально прагнучи до збереження специфіки і традицій румунів, що проживають за кордоном, румунська сторона насправді домагалася їхньої консолідації та отримання румунською національною меншиною автономії у різних формах: культурній, адміністративній, а в підсумку, і територіальній. З цією метою румунська сторона намагалася не поділяти меншини на румунську і молдавську і прагнула до визнання єдності румунської і молдавської мов, а також реалізувати автономну систему освіти румунською мовою, надавати підручники, посібники та комп'ютери для навчання румунською мовою; фінансувала будівництво і ремонт соціально-культурних приміщень та друковані засоби масової інформації румунською мовою; здійснювала тиск з метою повернення нерухомості, що належала румунським громадським організаціям; забезпечувала кадрами з Румунії церкву в місцях компактного проживання румунів і молдаван в Україні.

Разом з тим румунська сторона практикувала зовсім інший підхід у забезпеченні прав української меншини в Румунії. Декларуючи дотримання європейських стандартів в питаннях забезпечення прав національних меншин, офіційними особами велася цілеспрямована і добре організована діяльність по денационалізації української меншини. Так, наприклад. Міністерство освіти Румунії видало наказ № 29381 від 24 квітня 2001 року, яким було заборонено у 2001/2002 навчальному році збільшення груп з вивчення рідної мови; не було надано будівлі для нормального функціонування українського ліцею в місті Сігету-Мармаціей тощо.

Румунська сторона реалізувала на практиці поділ української національної меншини на українців, русинів та гуцулів. Представник Культурного союзу русинів Румунії навіть був обраний депутатом парламенту. Спроба Союзу українців Румунії опротестувати в мандатній комісії парламенту існування окремої національності "русини", не увінчалася успіхом.

Аналіз румуно-українських відносин дає можливість стверджувати, що румунська сторона прагнула шляхом організаційного, ресурсного та інформаційно-пропагандистського забезпечення створювати передумови для постановки в майбутньому питання стосовно територіальних змін.

¹ Romania Libera, 1995, 25 iunie.

² Vremea, 1995, 24 – 25 iunie.

³ Vremea, 1995, 27 iunie.

⁴ Evenimentul zilei, 1995. 27 iunie.

- ⁵ Curierul national, 1995, 27 iunie.
- ⁶ Vocea Romaniei, 1995, 12 septembrie.
- ⁷ Jurnalul National, 1995, 12 septembrie.
- ⁸ Cotidianul, 1995, 12 septembrie.
- ⁹ Romania libera, 1995, 18 septembrie.
- ¹⁰ Adeverul 1996, 29 mai.
- ¹¹ Cotidianul, 1996. 29 mai.
- ¹² Jurnalul National, 1996. 28 iunie.
- ¹³ Ziua, 1996, 2 octombrie.
- ¹⁴ Romania Libera, 1997, 13 februarie.
- ¹⁵ Azi, 1997, 13 februarie.
- ¹⁶ Romania Libera, 1997, 14 februarie.
- ¹⁷ Natiunea, 1997, 14 februarie.
- ¹⁸ Cronica Romana, 1997. 14 februarie.
- ¹⁹ Evenimentul zilei, 1997, 14 august.
- ²⁰ Cronica Romana, 1997, 9 septembrie.
- ²¹ Cotidianul, 1997, 22 septembrie.
- ²² Evenimentul zilei, 1979, 29 septembrie.
- ²³ Evenimentul zilei, 1977, 25 septembrie.
- ²⁴ Strategia de Securitatea Nationala a Romaniei, 2001, p.19.

В статье анализируется положение украинского национального меньшинства в Румынии и румынского национального меньшинства в Украине и его влияние на украинско-румынские межгосударственные отношения.

Ключевые слова: национальное меньшинство, национализм, межгосударственные отношения, политика Румынии и Украины.

The author analyzes the situation with the Ukrainian national minority in Romania and the Romanian national minority in Ukraine and its influence on interstate relations.

Key words: national minority, nationalism, interstate relations, policy of Romania and Ukraine.